

İLETİŞİM BİLİMLERİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR: BİR DİSİPLİNİN SINIRLARI SORULARIMIZIN SINIRLARINI KAPSAYABİLECEK Mİ?

Zeliha HEPKON*

ÖZET

İletişim bilimleri ve kültürel çalışmalar arasındaki sınırların belirlenmesi çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bunun nedeni disiplinlerarası nitelikteki her iki alanın da aynı sorunlar üzerinde yoğunlaşmalarıdır. Kültürel çalışmalar disiplinlerarası çalışma yöntemi ve akademik alana politik bir müdahale perspektifiyle diğer sosyal bilimler alanlarında olduğu gibi iletişim alanına da önemli etkilerde bulunmuştur. İletişimin toplumsal yaşamdaki rolünü söylem analizleri ile anlamaya çalışan kültürel çalışmalar kimi zaman iletişim bilimleri disiplini altında da ele alınabilmektedir. Kültürel çalışmaların disiplin kavramını sorgulayan yaklaşımı düşünüldüğünde bu tür bir sınıflandırma anlamlı olmamaktadır. Ancak bu iki alanın bir disiplinin sınırları içinde tüm sorularımızı açıklamanın güçlüğüne gösteren disiplinlerarası yaklaşımları onları birbirlerine yakınlaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kültürel Çalışmalar, İletişim Bilimleri, Disiplinlerarasılık*

COMMUNICATION STUDIES AND CULTURAL STUDIES: CAN BOUNDARIES OF A DISCIPLINE ALLOW TO DEFINE THE BOUNDARIES OF OUR QUESTIONS?

ABSTRACT

With their interdisciplinary notion and common problematics Communication Studies and Cultural Studies have a close relationship. This relationships bring some difficulties about defining and separating these areas. Interdisciplinary methods and political perspective of Cultural Studies make an important contribution to contemporary communication studies like other areas of social sciences. Cultural Studies focuses on role of communication on social life by making discourse analysis. Both Cultural Studies and Communication Studies show that it is very difficult to answer all of our questions with boundary of one discipline.

Keywords: *Cultural Studies, Communication Studies, Interdisciplinarity*

---

* Arş.Gör., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya ve İletişim Sistemleri Bölümü, Üsküdar-İSTANBUL

I. Giriş

Lawrence Grossberg bir makalesinde kültürel çalışmalar ve iletişim bilimleri arasındaki ilişkileri tartışırken kültürel çalışmaların varlığının disiplinler ilişkileri rahatsız edeceğini söyler. Grossberg'e göre kültürel çalışmaların varlığı bize bir disiplin sınırları içinde tüm sorularımıza yanıt bulamayacağımızı hatırlatmaktadır (Grossberg, 1993: 96-97). Akademik bir araştırma alanının hangi şartlar altında disiplin sayılması gerektiği konusu uzun bir süredir tartışılmaktadır. Modernite ile beraber ortaya çıkan disiplinlerin oluşumu kendi içinde uzmanlaşmaya yöneliktir. Bunların kullandığı içgözlem yöntemi ise sınır çizici bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bugün sosyal bilimlerin birer disiplin olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışması geride kalmış, postyapısalcı, postmodernist yaklaşımlar çerçevesinde disiplin kavramının reddi gündeme gelmiştir. Akademi dünyasında bugün tartışılan disiplinlerarasılık bu sürecin bir parçası olarak görülebilir. Disiplinlerarasılık ya tartışmasız bir kabul görmekte ya da tutucu çevrelerce reddedilmektedir (Yeğenoğlu, 2001: 287).

Disiplinlerarasılık bir yöntem olarak beraberinde bir etkileşim ortamı ve eleştirelilik imkanı sağlamaktadır. Eşitsizlikler ve toplumsal sorunlarla ilgilenmenin sonuçlarından biri de disiplinlerarası bir yöntemle çalışmak olmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Bir olguyu anlamak için değişik toplum bilimlerinin bulgularını yan yana getirirken disiplinlerarasılık adına iç tutarsızlıklara yol açmamaya dikkat etmek gerekmektedir.

Kelimenin etimolojik kökenine baktığımızda disiplin Latince “disciplina” dan gelmektedir. “Disciple” yani talebe ya da müritlerin öğretisi anlamına gelen “Disciplina” bir doktrin içinde terbiye edilmek, eğitilmek anlamına gelir. Belirli inanç ve kurumlar sisteminin oluşturduğu yol olarak tarif edilebilecek olan doktrin “disciple”lere yol göstermektedir. Bu nedenle Oxford English Dictionary “undisciplined”i doktrine bağlı olmadan terbiye edilmiş olarak tarif etmiştir. Disiplinlerin varlığı modernitenin kurumlara olan inancı ve ontolojik yapı ile açıklanmaktadır. (Shepherd, 1993: 83-84). Bu bakış açısına göre akademik disiplinler varlığın üzerinde çalıştıkları parçalarıyla değil varlığa bakış açılarıyla birbirinden ayrılırlar. Antropoloji, sanat, biyoloji, kimya, ekonomi, tarih, felsefe ve diğer disiplinler araştırdıkları nesneye farklı açılardan bakarlar. “Kurumsallaşmış her toplum bilimin temelinde kendi amaçları doğrultusunda formüle edilmiş bir insan modeli bulunmaktadır” diyen İlhan Tekeli de disiplinlerin varlığa yönelik yorumları ve doktriner yönlerine vurgu yapmaktadır. Tekeli'ye göre özgün gelişmeler ortaya koymak için bir disiplin içinde olmak gerekmektedir. (Tekeli, 2001: 14).

Akademik disiplinlerin ontolojik ve kurumsal bakış açısıyla ele alınmaları akademik disiplini belirli olay ve pratiklerin bilgisi etrafında kurulan alanlar olarak görmeyi getirmektedir. Disiplinler içinde çalışma özgün gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ancak daha genel bir bakış açısıyla toplumdaki güç ilişkilerini anlayabilmek, çeşitli disiplinler içerisinde “yapılan çalışmaların kimin için yapıldığı”, “kimin ne işine yaradığı” sorularına yanıt vermek disiplinlerarası bir bakışı zorunlu kılmaktadır. Toplum içindeki güç ilişkilerini ortaya çıkarmak için disiplinlerarasılık çok

önemlidir. İletişim bilimleri ve dünyada 1960'lı yıllardan itibaren oldukça canlı tartışmalara yol açan kültürel çalışmalar disiplinlerarası nitelikleriyle çoğu kez benzer teori ve yaklaşımları kullanarak benzer sorunları tartışmaya, anlamaya çalışmaktadır. Bu çalışmada bu iki alanın birbirini kesen yanlarına bakarken girdikleri etkileşimin üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

II. İletişim Bilimleri

Beybin Kejanlıoğlu kitle iletişim alanının çeşitli biçimlerde tanımlanması sürecini akademik bir araştırma alanı olarak kurumsallaşması ve yaygınlaşmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak görmektedir (Kejanlıoğlu, 2000: 29). Bu alanda yapılan çalışmaların sınıflandırılması ve tarihsel analizlerinin yapılmaya çalışılmasıyla yürüyen bu süreç üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanımla ortaya çıkarmamıştır. İletişim bilimlerinin bir disiplin olarak kabul edilmesi sorunu disiplin içi bir sorun olarak görülmektedir. Kejanlıoğlu'nun da dikkati çektiği gibi iletişim bilimlerinin tarihi ile ilgili çalışmalarda alanın "sorunlu" yönü her defasında vurgulanmaktadır. Disiplinin kendine yeter bir disiplin olup olmaması, bir meta teoriye duyulan ihtiyaç gibi sorunlar dile getirilmektedir. (Kejanlıoğlu, 2000: 29)

Journal of Communication'ın Yaz ve Güz 1993 sayıları "Alanın Geleceği: Parçalanma ve Birleşme" başlığı ile çıkarılmıştır. Yaz sayısında derginin yazı kurulu bu sorunları açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bir alan tanımlama çabası olarak görülebilecek bu özel sayılarda yazı kurulu yeni problemleri ve yeni yönelimleri tanımlamak amacıyla çeşitli yazarlardan gönderdikleri çerçeveye uygun yazılar talep etmişlerdir. Bu çerçeveyi şöyle özetlemek mümkündür:

1. İletişim bilimlerindeki geçmiş tartışmalar büyük ölçüde çözülmüştür ve yeni teorik tartışmalar ortaya çıkmıştır. Teorik çoğulculuğun kabulü evrensel bir paradigma bulma "arzu"sunun yerini almıştır.
2. İletişim bilimleri gazetecilik ve iletişim uygulamalarını ya da iletişim politikasını etkilemek konularında hem isteksiz hem de yetersizdir ve bu yüzden gelecekte toplumsal konularla ilişkili araştırmalara odaklanacaktır.
3. İletişim bilimi temel (öz) bir bilgiye sahip olmadığından disiplin statüsünden yoksundur ve kurumsal ve akademik meşruiyet alanın kabusu olarak durmaktadır.
4. Politik soğuk savaş bitmiştir ancak ideolojik ve metodolojik savaşlar – psikolojik, kültürel, ekonomik, metinsel ve teknolojik belirleyiciler gibi- alanı parçalamaya devam etmektedir.
5. Medya etkileri sorunu iletişim araştırmalarının sürekli kara kutusu olmaya devam etmektedir ve halen yanıtız sorular yöneltmektedir (Levy ve Gurevitch, 1993: 4).

Bu sorulardan da anlaşılacağı üzere alanın belirsizliği derginin yazı kurulunca da kabul edilmektedir. Alanı disiplin olarak görmeyen kurul bunu temel bir "öz" bilgiye sahip olmamakla açıklamaktadır. Gerçi sorulara verilen yanıt yazılardan biri bu konu üzerinde durmuş ve disiplin olmanın epistemolojik değil ontolojik bir sorun olduğunu ifade

etmiştir. (Stepherd, 1993: 83-84). Yine “1970’lerde iletişim araştırmacıları çok fazla üretimde bulunmasalar da teorinin ne olduğu konusunda çok emindiler” diyen Robert T. Craig son dönemde iletişim araştırmacılarının daha iyi ve orjinal teoriler üretmelerine rağmen alana ilişkin tartışmaların, karışıklıkların ve belirsizliklerin arttığını söylemektedir (Craig, 1993: 27). Craig’e göre iletişim teorisinin neye benzediği, sınırlarının nereden geçtiği, hangi esasa göre bölümlere ayrıldığı, iletişim araştırmasının nasıl yapılacağı hala yanıt arayan sorulardır.

İletişim bilimleri için disiplinler kimlik hep problemli olmuştur. II. Dünya Savaşı’nın ardından diğer pek çok alanla beraber iletişim bilimlerinin de bölüm haline gelmesi yapılan çalışmalarını hızlandırmıştır. Önceleri kendisini beşeri bilimler içinde sayan iletişim bilimleri sonraları sosyal bilimler içine kaymıştır (Swanson, 1993). İletişim alanının bir disiplin olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin olarak Evereth M. Rogers, Berelson’un 1959 yılındaki “Alan Ölüyor” yazısına dayanarak iletişimin bir akademik disiplin olduğunu söylemekte ve Berelson’un hatalı olduğunu, iletişimin çokdisiplinli bir alan olduğunu belirtmektedir. Buna karşılık Steven H. Chaffe ise iletişim bilimi alanında çalışan akademisyenlerin tek bir disiplin çatısı altında toplanamayacak kadar farklı alanlara yayıldıklarını söyler. Chaffe ayrıca bugün ne öğretileneği ve nasıl öğretileneği ile ilgili ciddi farklar olduğunu da ekler (Rogers ve Chaffe, 1993: 125). Chaffe alanın Balkanlaşmasından, bir çeşit akademik Yugoslavya olmasından bahseder ve yayınlar arasındaki farklılıkları, Uluslararası İletişim Derneği (ICA) içindeki farklılıkları, bölümler ya da akademisyen birlikleri arasındaki farklılıkları örnek olarak gösterir (Rogers ve Chaffe, 1993: 128) Burada Chaffe’nin bakışı homojen bir disiplin tarifi etrafında şekillenmektedir. Oysa Rogers’ın de belirttiği gibi iletişim bilimleri boyutundaki her disiplinde uzmanlaşma farklılaşma ile karakterize olmaktadır.

Alanın tarifi ile ilgili sorunların yanı sıra günümüz teorileri de iletişim bilimlerini etkilemektedir. İletişim alanının modernizmle güçlü bağlara sahip olduğu söylenmekte ve ilk iletişim teorilerinin modernist ön kabuller üzerinde şekillendiği belirtilmektedir. 1940’lar boyunca sayısal iletişim araştırmalarının modern sosyal kurumları tanımlamak, açıklamak ve geliştirmek üzere yapıldığı ve 19. yüzyıl kurumlarıyla 21. yüzyılın anlaşılamayacağı söylenmektedir (Davis, 1993: 141). Bu bakış açısı günümüz postmodern/postyapısalcı teorilerin alana uygulanmasını isteyen bir yaklaşımdır. Buna karşılık Aydınlanmanın reddinin evrenselliğin, iletişim bilimlerinin tarafsızlığının ve akılcılığın reddi anlamına geldiğini ifade ederek bu tür eğilimleri eleştiren bakış açıları da mevcuttur (McChesney, 1993: 101).

Alandaki eğilimleri sınıflandıran John Durham Peters: “Katz ile Lazarsfeld liberal politik felsefeyi temsil ediyorlar ve onun sosyal bilimlerdeki pratiğini yapıyorlar. Dewey ve Carey sosyal demokrat başlığına tam olarak uymasa da ikisi de toplumsal yeniden inşaa sürecinin ahlaki temellerini oluşturmak için sosyal felsefe yöntemini kullanıyorlar. Hall ve onun Batılı Marksist devamcılarını Marksist politika ile eleştiren ideolojiye bağlılar. Birinci kesim etki üzerine çalışırken, ikinci kesim katılımı teorize etmekte ve üçüncü kesim de egemenlik ilişkilerinin açığa çıkarılması ile ilgilenmektedir. Bunların ayrı ayrı hedefleri medya ve zihinsel süreç, demokrasi ve

kültür, ideoloji ve güç arasındaki ilişkilerin ortaya konmasıdır” demektedir (Peters, 1993). Bu üç akımı 19. yüzyılın paradigmaları olarak gören Peters, alanın geleceğinin geçmişin kavramlarına bağlı olduğunu söylemekte ve iletişim bilimcilerinin kendilerini özel bir “alan” içine sıkıştırmamaları gerektiğini eklemektedir.

III. Kültürel Çalışmalar

Ortaya çıktığı dönemde akademik alana politik bir müdahaleyi temsil eden kültürel çalışmalar daha işin başında disiplin kavramını reddetmişti. (Birkan, 2002: 7-8). E. Baldwin’e göre kültürel çalışmalar tek tek disiplinlerin ya da yaklaşımların kendi başına çözemeyecekleri problemler ve temel konularla ilgilenmektedir (Baldwin, 1999: 7). Bugün gerek eleştirel teori yanlılarından gerekse ana akım araştırmacılar tarafından sorgulanan kültürel çalışmalar sosyolojiden tarihe, felsefeden ekonomiye değin pek çok sosyal bilim alanını etkilemiştir. Kültürel çalışmalar ve iletişim bilimleri arasında ise daha iç içe geçmiş bir sürecin yaşandığı gözlenmektedir. Ana akım araştırmacıların eleştirisi hakim liberal paradigma çerçevesinde, pozitivist bir yaklaşımla yapılmaktadır. Kültürel çalışmalara yönelik olarak eleştirel teori yanlılarının tavrı ise bu yaklaşımın başlangıçtaki niteliğini yitirdiği ve kendi dogmalarını oluşturduğu yönündedir. Tuncay Birkan kültürel çalışmaları Sol politikayı “Hollywood filmlerini, pop şarkılarını, televizyon dizilerini, reklamları vs. kim daha zekice analiz edip bunlarda ne gibi “subversive” içerikler bulacak” gibi, siyaseten hiçbir etkisi olmayan akademi-içi bir yarışmaya çevirmekle eleştirmekte ve eleştirel enerjiyi, popüler kültür ürünlerinin hem ideolojik hem de ütopyik yanlarını sergilemeyen derin analizler içinde tüketmekle eleştirmektedir (Birkan, 2002: 10). Birkan ayrıca popüler kültür vurgusu ile yüksek kültürle ilgilenmeyi bir tercih sorunu gibi göstermenin halkın büyük çoğunluğunun bunlarla ilgilenebilmesinin önündeki maddi engellerin göz ardı edilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. (Birkan, 2002: 13).

Toplumsal ilişkiler ve anlamlar arasındaki bağlantılar ve özellikle de toplumsal ayrımlar üzerinde duran kültürel çalışmalar, İngiltere ve ABD’de gündelik yaşama ilişkin konuların büyük bir disiplin yerine pek çok disiplinden ve eleştirel yaklaşımlardan yararlanarak incelenmesiyle başlamıştır. Kültürel çalışmaların gelişimine baktığımızda İngiltere’de 1960’lı yıllarda edebiyat incelemelerinden yola çıktığını ve 1980’lerde Amerikan Kültürel Çalışmalarla beden ve mikro sembolik kültür dışavurumlarıyla ilgilenildiğini görüyoruz. Bu süreç ise önceleri küçümsenen medya kültürüne özel bir önem atfetmeyi getirmiştir. (Türkoğlu, 2004: 178-180).

Grossberg’e göre kültür ve toplumdaki güç ilişkileri arasındaki bağlantıları anlamak ve müdahale etmek isteyen bir bakış açısı İngiliz Kültürel Çalışmalarının ortak bir dil yaratmasını sağlamıştır. İngiliz Kültürel Çalışmaları teorisi ve bağlam arasındaki ilişkileri ortaya koyar. Kültürel çalışmalar bilinen teorisinin peşinen uygulanmasını reddederken teorisyen amprisizmi de kabul etmez. “Teorinin dolambaçlı yolları”nın önemini vurgularken teorik aidiyetleri reddeder onun yerine kendi tarih ve politika varsayımlarını kullanır. Bu pratiğin sonuçlarını şöyle özetlemek mümkündür: Birinci olarak gerçekliğin insan eylemiyle oluşturulduğunu kabul eder. Bu anlamda tarihin garantisi yoktur. İkinci olarak “popüler” olanı sosyolojik bir kategori olarak değil

insanların çağdaş dünyada devam eden politik mücadeleleri ve yaşamlarınının oluşturduğu bir alan olarak ele alır. Son olarak da kültürel incelemeler radikal bağlamsallığa bağlıdır (Grossberg, 1993: 90).

Kültürel çalışmalar iletişim bilimlerinden farklı olarak tanımlanmış bir entelektüel veya disiplinler alan arayışı içinde değildir (Türkoğlu, 2004: 181). Türkoğlu'na göre kültürel çalışmalar diğer sosyal bilim dallarıyla ilişki içinde toplumsal duyum ve bilinç üretimi olarak kültürün ekonomik ve politik olarak nasıl belirlendiğini anlama çabası içindedir (Türkoğlu, 2004: 181-182) 1960'larda İngiltere'de başladığı dönemde daha çok işçi sınıfı kültürü gibi alanlarda araştırma yapan ve Marksist bir çerçeve içinde yer alan kültürel çalışmalar bugün daha çok "altkültürler"i, feminist teoriyi, popüler kültür öğelerini incelemektedir. Başlangıçta yapısalcı paradigma içinde yer alan çalışmaların ise bugün postmodernist-post-yapısalcı paradigma çerçevesindeki çalışmalara kaydığı görülmektedir.

Kültürel çalışmalar diğer akademik disiplinlerin genellikle üstünde durmadığı bir alanla ilgilenmektedir. Bu çalışmalarla açığa çıkartılmak istenen bilginin gücü elinde tutanların ya da bu gücü elde etmek isteyenlerin çıkarına uygun bir biçimde nasıl üretildiği olgusudur (Türkoğlu, 185-188). Kültürel çalışmalar bu yönüyle sosyal bilimlerin pek çok disiplinini ilgilendirmektedir. Ancak kültüel çalışmalar alanında mikro düzeydeki çalışmaların artmasının bir depolitizasyona yol açtığı da gözlemlenmektedir.

IV. Kültürel Çalışmalar ve İletişim Bilimleri: Birlikte Yaşam

ABD'deki iletişim bilimleri çalışmalarının kültürel çalışmaların etkisi altında olduğunu söyleyen Hanno Hardt bunun iletişim bilimlerine önemli katkı sağladığını düşünmektedir (Hardt,1992 ve Carey:1990). Hardt İngiliz Kültürel Çalışmalar okulunun etkisinin ABD'de de bir kültürel çalışmalar kökeni arayışına neden olduğunu söylemektedir. Grossberg ise özellikle ABD'indeki kültürel çalışmaların gelişiminde iletişim disiplinin önemini vurgulamakta ve iletişim disiplininin halen kültürel çalışmalara bir yer sağladığını söylemektedir.

Kültürel çalışmaların ABD'deki gelişimini ele alan Grossberg'e göre iletişim bilimleri her şeyden önce kültürel çalışmalara bir meşruiyet alanı sağlamıştır. Günümüzde pozitivist anlayışın ötesine geçilmesi bu anlamda bir tolerans ortamı sağlamıştır. Çeşitli bireyler ve paradigmlar arasında düşmanlıklar hala vardır. Fakat bu disiplinler tarihine baktığımızda görelilik olarak kayda değer değildir. (Grossberg, 1993: 91).

Kültürel çalışmalar ve kitle iletişimi araştırmaları arasındaki ilişkinin kurulmasında çok sık olarak kültür ve iletişim birbirine indirgenmiştir. ABD'deki gelişim sürecinde kültürel çalışmaların iletişim teorisinin bir parçası olarak ele alınması söz konusu olmuştur. Grossberg bu indirgemeciliğe Raymond Williams'ın ve James Carey'nin iletişimi kültürle açıklayan çalışmalarının yanlış uyarlamalarının neden olduğunu belirtir. Grossberg'e göre bu durum kültürel çalışmalar projesini bir iletişim modeli

haline getirmekle ve onu önemli bir dönüşüm projesi olarak değerlendirmek yerine alternatif bir model olarak ele almakla sonuçlanmıştır.

V. Sonuç

Lawrence Grossberg'in hayata ilişkin sorularımızın yanıtlarının bir disiplinin sınırları içinde bulunamayacağı yönündeki yaklaşımı oldukça anlamlıdır. Kültürel çalışmalar disiplinlerarası yaklaşımı ile sosyal bilimlerin pek çok dalı için ufuk açıcı olmuştur. Toplumdaki güç ilişkilerini ve kültürel pratiklerin maddi dünyayla bağlantısını açığa çıkarma çabası diğer disiplinler içinde de bir sorgulama sürecini başlatmıştır. Ancak günümüzde artan bir şekilde micro çalışmalara yer veren kültürel çalışmaların başlangıçtaki anlayışından uzaklaştığı görülmektedir. Kültürel çalışmalar eleştirel yaklaşımını sürdürdüğü oranda disiplinler ilişkileri rahatsız edecektir.

İletişim bilimleri ile kültürel çalışmaların ele aldıkları konulardaki ortaklık ve disiplinlerarası yaklaşımları bu iki alanı birbirine yakınlaştırmaktadır. İletişim bilimlerinin kurumlaşma ve yaygınlaşma süreci bir tanımlama ve sınırlarını belirleme sorununu da getirmiştir. Bu süreçte iletişim bilimleri ve kültürel çalışmalar arasında yaşanan etkileşim iki alan arasındaki ilişkinin de sorgulanmasını gerekli kılmıştır. Başlangıçtan itibaren bir disiplin olarak tanınma isteğinde olan iletişim bilimlerinden farklı olarak kültürel çalışmalar disiplinler ilişkileri reddetmiştir. Grossberg bir disiplin içinde yer almanın önemini vurgulamakta ancak bunun kültürel çalışmaların iletişim bilimleri ya da kendine ait bir disiplin içine sıkıştırılması anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Kültürel çalışmalar sahip olduğu çok yönlü bakış açısıyla eleştirel yaklaşımını sürdürdüğü oranda daha yaratıcı, eleştirel ve sorularımıza mümkün olabildiği kadar çok yanıt bulabileceğimiz bir alan yaratacaktır.

Kaynaklar

- Baldwin, E., (1999), **Introducing Cultural Studies**, London, Prentice Hall
- Birkan, T., (2002), “Solun Son Sözü ‘Kültürel Çalışmalar’ mı?”, *Toplum ve Bilim*, (94), Güz, s. 6-16
- Carey, J. W., (1990), **Communication as Culture**, Boston, Unwin Hyman
- Craig, R. T. , (1993), “Why are There So Many Communication Theories?”, *Journal of Communication*, 43(3) Summer, 26-33
- Davis, D. K. (1993), “Beyond the Culture Wars: An Agenda for Research on Communication and Culture”, *Journal of Communication*, 43(3), Summer, 141-149
- Hardt, H. , (1992), **Critical Communication Studies Communication, History & Theory in America**, NY, Routledge
- Grossberg, L. (1993), “Can Cultural Studies Find True Happiness in Communication, *Journal of Communication*, 43(4), Autumn, 89-97
- Kejanlıoğlu, D. B., “Kitle İletişim Araştırmalarının Tarihyazımları Üzerine: Bir Alanın Tanımlanması”, *Medya ve Kültür*, 1. Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri
- Levy, M. R. ve Gurevitch, M. , (1993), “Editor’s Note”, *Journal of Communication*, 43(3), Summer , 4-5
- McChesney, R. W., (1993), “Critical Communication Research at the Crossroads”, *Journal of Communication*, 43(4), Autumn, 98-104
- Peters, J. D., (1993), “Genealogical Notes on “The Field”, *Journal of Communication*, 43(4), Autumn, 132-139
- Rogers, E. M. ve Chaffe S. H., (1993), “The Past and the Future of Communication Study: Convergence or Divergence, *Journal of Communication*, 43(4), Autumn, 125-131
- Shepherd, G. J., (1993), “Building a Discipline of Communication”, *Journal of Communication*, 43(3), Summer, 83-91
- Swanson, D. L., (1993), “Fragmentation, the Field and the Future”, *Journal of Communication*, 43(4), Autumn, 163-172
- Tekeli, İ., (2001), “Toplum Bilimlerinin Önünü Açmaya İnsan Modellerini Tartışarak Başlamak”, Şahin, K., Sökmen, S., Bora, T., (ed.), **Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek**, Metis, İstanbul

Türkoğlu, N., (2004), **İletişim Bilimlerinden Kùltùrel alışmalara Toplumsal İletişim Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar**, İstanbul

Yeğenoğlu, M., (2001), “okkùltùrlùluk Disiplinlerarasılık mıdır?”, şahin, K, Sùkmen, S., Bora, T., (ed.), **Sosyal Bilimleri Yeniden Dùřùnmek**, Metis, İstanbul